

ביקורת

ערי ז'בוטינסקי ואביו זאב

אפרים אבן / בין האב לבנו

ערי ז'בוטינסקי / „אבי זאב ז'בוטינסקי“ / הוצאת סטימצקי ירושלים — תל-אביב — חיפה, תשמ"א — 1980. 215 עמודים.

ואולם זאב ז'בוטינסקי ורעייתו ררו נחת מבנם יחידם, שמחו בכך שלא כבנים של כמה מנהיגים ציוניים, כגון הרצל ווייצמן, הולך בנם בדרך הציונית שהם היתרו לו. אייזיק רמבה, שהיה מזכירו של האב והיה נכנס ויוצא בביתם, מעיד כי אף שזאב ז'בוטינסקי ורעייתו, מכאובים רבים כאבו ועל-בנות רבים ספגו" היו גאים בבנם, שכן היה להם מבחינת, קרן אור אחת... שהאירה להם בצרותיהם."

בהיסטוריה של התחייה הציונית יזכר ערי ז'בוטינסקי בעיקר כאחד מראשוני הטיס העבריים וכמציל יהודים מגיא התופת. על שני פרקים אלה בחייו מספר המחבר בהרחבה, מרגשת מאוד היא פרשת ההעפלה לארץ של האוניה, "סקריה", שהמחבר היה בין קברניטיה. אוניה זו הביאה בשלום ארץ כ-2,300 יהודים, כמחצית האחוז מכלל יהודי ארץ-ישראל באותה תקופה. בעקבות הבאת האוניה הוכנס, שוב, המחבר לכלא בריטי ולא שוחרר ממנו אלא לאחר ש-הגיע לארץ הידיעה על מות אביו בניון יורק.

מה נכתב ומה לא נכתב

חייו ה"חיצוניים" של זאב ז'בוטינסקי מורכבים למדי, הרבה בעניין זה תרם ז'בוטינסקי עצמו, אם ברשימותיו העיתונאיות ואם באוטוביוגרפיה שלו, "סיפור ימי" (תל-אביב, 1936).

האנשים, אשר, "הציצו" לדל"ת אמותיו הפרטיות של ז'בוטינסקי ציינו תמיד, כי ביתו היה קן של אהבה וכבוד הדדי. הבל"שן יצחק אבינרי, למשל, שלמד בשנות העשרים באוניברסיטה של פאריז והיה מורהו הפרטי לעברית של הבן ערי, כותב בזכרונותיו, כי את ז'בוטינסקי ראה באותה עת, כמעט יום יום... בשבתו וביתו וגם בלכתו בדרך. אבינרי כותב, כי, "לא פגה הרגשתי שארם גדול ודגול עומד לפני... יחסו לאשתו ולבנו — מן המעולים" (אגב, זהו, המורה הפרטי שערי ז'בוטינסקי מוכיר בעמ' 77 של הספר, בלי שיציין את שמו).

אף-על-פי-כן, ביקש הציבר לדעת יותר על האב בביתו: כיצד התייחס לבן, באילו משחקים שיחק איתו, אילו ספרים קנה לו ועל אילו ספרים המליץ, אילו ערכים מיוחדים ניסה לנטוע בבנו, כיצד התנהג בעתות משבר, מה היתה דעתו ה"פרטית", בחוג משפחתו על יריבו, ובכלל, משהו על האיש, "בנעלי בית".

אלא שהמחבר אינו נותן תשובות רבות לשאלות הנ"ל ולכיוצא בהן שאלות, יותר משהוא מספר על אביו הוא מספר על עצמו. אין גם בספר אחד מן המכתבים הרבים שיכתב ז'בוטינסקי בימי חייו, כולם בעברית, אל בנו. באוטוביוגרפיה שלו כותב האב על בנו: "מיומו הראשון לא דיברתי אליו אלא עברית — אך בנדותי לא רבו ההזדמנויות לדבר אתו בכלל", הבן מצדו מאשר קביעה זו ומציין: "אבי היה מרוחק בדרך כלל גיאוגרפית מרוב תלמידיו וממני בכך ללם... היו שנים עוברות בלי שאראה אותו" (עמ' 16). אפשר, כי בשל כך אין שפע פרטים בספר.

למרות זאת, מחדש הבן רבות על אביו. הוא מספר, למשל, כיצד היה אביו מדפיס במכונת כתיבה את מאמריו לעתונות: "היה יושב ומתקתק במהירות כופלאה באצבע אחת בכל יד" והוא, כמעט לא מחק ולא תיקן מלה" (עמ' 7). המאמר, שהודפס בו שבעה העתקים, נשלח לששה-שבעה עתים נים בכל קצווי תבל והופיע, פחות או יותר, כעת ובעונה אחת. בד בבד היה אביו כותב בעצם ידו כעשרים מכתבים מדי יום בהרבה לשונות, ואלה נשלחו אל הרבה אישים.

בבעניין יחסי ז'בוטינסקי-מוסוליני מחדש ערי ז'בוטינסקי, עובדה היא: ז'בוטינסקי, שלא כחיים ווייצמן, למשל, או משה

ערי ז'בוטינסקי

בילינסון, ממנהיגי תנועת הפועלים בארץ-ישראל, לא נפגש מעולם עם מוסוליני. וארץ לם ביולי 1922 נשלח ז'בוטינסקי על-ידי ההנהלה הציונית דאו אל איטליה, כדי שישיי פיע על העתונות ועל המדינאים באיטליה שיתמכו במסירת המנדט על ארץ-ישראל לבריטניה. בתוויתו כשליחות זו כתב ז'בוטינסקי מכתב אל בניו מוסוליני, שהיה ראש האופוזיציה בפרלמנט האיטלקי ומנהיגו של העתון, "פופולו דאיטליה". היה זה ביום 16 ביולי 1922, שלושה חודשים קודם שמוסוליני עלה על רומא וכבש בה את השלטון. כמכתב זה, הכתוב איטלקית רהור טה, מנסה ז'בוטינסקי לשכנע את מוסוליני, כי מבחינת האינטרסים של איטליה עצמה כדאי לה שתשליך יתבה על התנועה הציונית דווקא ולא על הפאן-ערביים, שהוא הלום רחוק, ומכל-מקום לא יתגשם לפני סוף המאה העשרים... במכתב הביע ז'בוטינסקי את רצונו לפגוש את מוסוליני וכפי הנראה נקבעה פגישה ביניהם. מדוע לא נערכה הפגישה? ליאונה קארפי, יו"ר הציונים הרביוניוניסטים באיטליה, כתב, כי הפגישה בין השניים לא נערכה בשל, "אי הבנה". מוסיף ערי ז'בוטינסקי בעניין זה: "הפגישה נקבעה לשעה מסוימת אחרי-הצהרים, אך אבי שכב לנוח והתעורר לאחר שעת ה-פגישה" (עמ' 74). אגב, מעשה בלתי ארי-פייני לזאב ז'בוטינסקי, שהיה דייקן וחולק ככוד לכל אדם.

טעויות בפרטים

כרונותיו של ערי ז'בוטינסקי אינם נקיים מטעויות. הם נכונים רק, "באופן כללי". לדוגמה: בעמ' 33 כותב המחבר, כי אביו נשא לאשה את אמו בשנת 1906. טעות היא. אביו ואמו של המחבר באו בברית הנישואים, אגב, בטקס דתי, כדת משה וישראל, באוקטובר 1907.

בפרק, "כך היה כותב" מספר המחבר, כי בשנים 1925—1927, בהן שימש כעין "מזכיר" לאביו, היה העתק אחד מרשימותיו העיתונאיות של זאב ז'בוטינסקי נשלח לארץ-ישראל, "לשם תרגום, להירדן" או, דיאר היום".

"הירדן" החל מופיע רק בשנת 1934, ובי שנים האמורות 1925—1927, לא עלה אף בדמיון. "דואר היום" אומנם כבר היה בנמצא, ואולם בשנים אלו, 1925—1927, לא פירסם בו ז'בוטינסקי אף רשימה אחת...

ועוד דוגמה: בפרק, "בירושלים" מוזכר המחבר אירוע שהתרחש כמה שנים לאחר מכן: רצח יעקב דייאהן, איש, אגודת ישראל, בידי אנשי ה"הגנה". המחבר כותב, כי דייאהן, נרצח ליד שער, "הדסה" הישן (הוא בית-חולים, זיו" של ימינו) ברחוב הנביאים". שתי טעויות כאן: דייאהן נרצח ליד שער, "שערי-צדק" ולא, "הדסה". בית-חולים, "זיו" אינו בבניין, "הדסה" הישן, אלא בבניין בית-החולים הגרמני לשעבר.

כלפי העורך והמביא לדפוס

עורך הספר ומביאו לדפוס עשו בדרך כלל עבודה די טובה. אך כאשר השמיטו פרקי הספר, שכאמור פורסמו בשעתם בי עתונים, פרטים חשובים, או כאשר הוסיפו לפרקי הספר פרטים בלתי-בדוקים, או כאשר עשו שינויים בדברי המחבר, כשלו לפעמים. וכך בפרק, "כך היה כותב" מספר המחבר, כי אביו חלם על הקמת עיר עברית בסביבות הכנרת, שבה יהיה ריכוז של בתי-דפוס עבריים. בעיר זו תקום משפחת ז'בוטינסקי את ביתה והוא ייקרא, "גן צור". פרק זה פורסם לראשונה ברצונו, "האומה" חוכי

רת 4, ניסן תשכ"ג. שם כתב ערי ז'בוטינסקי סקי שאביו אמר לו עוד, כי לאחר זה, "את השם ז'בוטינסקי נסב לשם מגן צורי (= מן גן צורי) על שם ביתנו לכשייבנה". במקום משפט זה, המציין מהו השם העברי שבו בחר זאב ז'בוטינסקי למשפחתו, הביאו ה"עורכים בספר משפט סתמי זה: "ואת השם ז'בוטינסקי נשנה או לשם עברי" (עמ' 12). אגב, על טעמו המקורי של אביו בבחינת שמות משפחה עבריים, כתב ערי ז'בוטינסקי ברשימה, "מגנצרי", שפירסם בעתון, "חרות" מיום כ"ט בהמוז תשי"ח. רשימה זו אינה כלולה בספר שלפנינו.

באותה רשימה, "כך היה כותב", מוזכר ה"מחבר את הסצנריו, "גן צורי", שכתב אביו לפי הכתוב בספר לא ראתה זקרון הקיימת לישראל אפשרות להציג את הסרט, מפני שבינתיים נעשה זאב ז'בוטינסקי, "אחד ה"אויבים העיקריים בעיני פרנסי הישוב" (עמ' 11). במקור, כפי שהופיע ב"האומה", כתוב, "בלתי מקובל על פרנסי המשטר הציוני".

ועוד: בפרק, "אני במבצר צנז" נזכר ה"חברון" שקיבל המחבר מאמו (בנין, "סחיי בת" הרובה משק הנשק שהוטמן תחת מיטת אביו בעת מאורעות תר"ף בירושלים). פרק זה פורסם לראשונה בחוברת 6, תשרי תשכ"ד, של הרבעון, "האומה". שם אין זכר למלה, "חברון". כמקומה השתמש המחבר במלה, "מנה".

ודוגמה אחרונה: הפרק, "בירושלים" פורסם לראשונה ב"האומה", חוברת 9, תמוז תשכ"ד. שם לא ציין המחבר מהו מצעו כיום של הבית שבו גרו זאב ז'בוטינסקי ורעייתו משפחתו באותם ימים, ימי הגנת ירושלים. בפרק אשר בספר הוסיפו העורכים קטע זה: "הכתובת המדויקת היא כיום רחוב בן-סירה 12, או לא היתה כתובת כלל". אנו מסופקים אם או לא היתה, "כלל" כחוכבת. מן הסתם היה הבית שייך ל"אזור באב אל חליל" (שער יפו). מכל מקום כתובת הבית כיום היא רחוב בן-סירה 2 (ולא 12), או רחוב בן שטח 1.

אין בהערות הנ"ל כדי לגרוע מערכו של הספר, המרתק למדי. הן באו רק כדי להשיי מיד דברים על דיוקם וכדאי שיובאו בחשיב בון בעת ההוצאה לאור של המהדורה הבאה של הספר.